

Tizenkettődik évfolyam, 1898.

6. füzet.

ARMENIA

MAGYAR-ÖRMÉNY HAVI SZEMLE.

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos:
SZONGOTT KRISTÓF.

SZAMOSÚJVÁR.

Todorán Endre „Aurora” könyvnyomdája:
1898.

T a r t a l o m.

Czetz tábornok életrajza. — Az „Armenia“ számára írta önmaga.
Mulnak az évek. — Dzádurián költeménye. — Simay Gergelytől.
Örményország történelme és irodalma. IV. — Dr. Molnár A.-tól.
Remény. — Költemény. — Rusz Jánostól.
Czetz János tábornok. — A »Budapesti Napló«-ból.
Örmény ifjú szerelmé. — Költemény. — Kritsa Pétertől.
A magyarhoni örmény családok genealogiája. — Kilenczedik folytatás. Írta: Szongott Kristóf.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Egy trónkövetelő.
Babylon romjai.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

A magyar ezimer kettős keresztje.
Képes örmény-román naptár 1898-ra.

KÖZGAZDASÁGI ÉLÉT.

A Székelyföld közgazdasági é. dekében.

MI UJSÁG AZ ÖRMÉNY VILÁGBAN?

Mechithár kétszázados emlékünnepe.
Új segély az örmények számára.

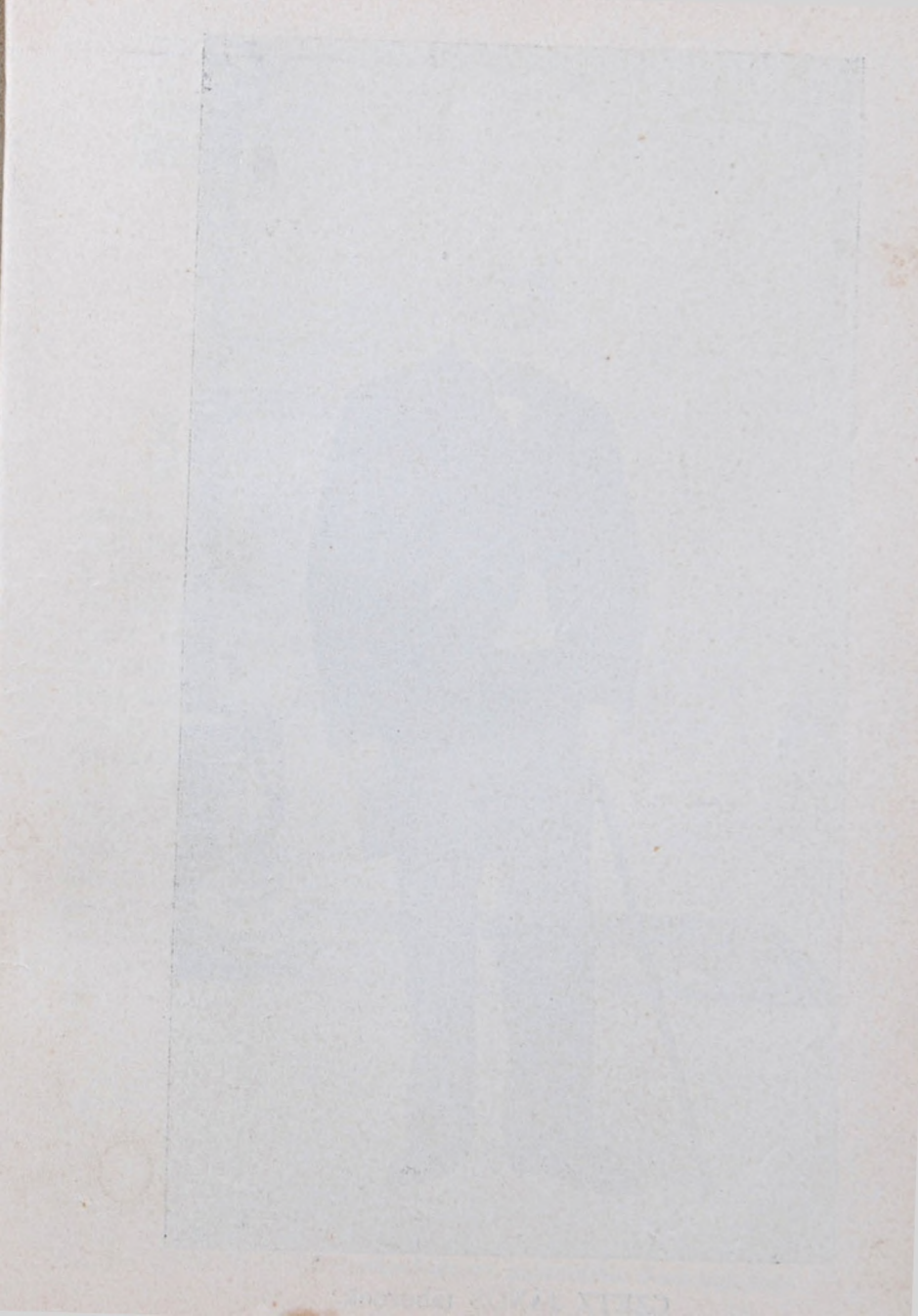

 Az „ARMENIA“ előfizetési ára egész évre 4 frt., félévre 2 frt., — egyes füzet 40 kr.

Az első évfolyam egészen elfogyott. A többi tíz évfolyamból (II—XI) még teljes számú példányokkal szolgálhatunk; egy-egy évfolyam ára két (2) frt. Reméljük, hogy az érdeklődő olvasó közönség megragadja a kínálkozó kedvező alkalmat (egy-egy évfolyamot félárban adunk) és sietni fog megrendeléseivel annál is inkább, mert a mondott évfolyamokból még csak néhány eladó példányunk van: azután drágán sem szerezheti meg az „Armenia“ eddigi évfolyamait.

CZETZ JÁNOS tábornok.

Czetz tábornok életrajza.

Az „Armenia“ számára írta önmaga 1897-ben Buenos-Airesben.

— Első közlemény. —

I. Gyermekek- és fiataalkorom (1822—1842.)

§ Születtem 1822-ben június hó 8-án Szt-Medárd napján Gidófalván Háromszékmegyében. (Erdélyi részek). Atyám székely-huszár ezredi nyugdíjas őrnagy volt. Hihetőleg parancsnoka volt azon kis csapatnak, mely a nagy francia forradalomban elfogta a conventionális republicanus követeket... és azóta minden háborúban részt vett a császárság végeig; az 1815-ik esztendő Párisban és Dijonban töltötte. Még emlékszem, hogy 4—5 éves koromban édes atyám minden nap igazította zseb-óráját a nap szerint egy Párisban szerzett delejtű segítségével.

Édes anyám a Csiki nemes családból származott és Nagy-Szebenben nevelt derék magyar-székely asszony volt; házáat szigorúan tudta tartani s bús magyar nótákkal altatta el fiait és leányait. Édes atyám halála után édes anyám behelyezett hét éves koromban a kézdi-vásárhelyi katonaiskolába és onnan Haller a 12 éves fiút a 11-dik székely-huszár ezredbe vétette fel: a bécsújhelyi (Wiener-neustädter) katonai Akadémiába.*)

*) A bécsújhelyi katonai akadémia Mária Terezia rendeletére, a Habsburgok nagyhercegi palotájában, a magyar határszélen állított fel. Ez a palota egy kis vár volt, melynek nemcsak ligete, hanem árkai és felvonó hidjai is vannak. Itt voltak az ebédlő, a tan- és hálótermek. Ebben volt az igazgató és a tanári személyzet lakása. A tanárok többnyire katonatisztek voltak, de a három alsó osztályban három egyházi személy is tanított. A tanfolyam nyolcz évre oszlott. A ligetben volt két elég nagy, jó és tiszta vizű tó: ezeket nyáron uszodának és télen sikonkázásra használták. Nem hiányoz-

Ezen időben ez az Akadémia, melyet Mária Terezia alkotott, volt a legelső egész Európában. Nyolcz évig tanultam ebben az intézetben; reám nézve ezen idő legnevezetesebb eseménye az volt, hogy a nyolcz éven át minden hónapban 82 tanulótársam közt mindig én voltam — a legelső. Ferdinánd császár és magyar király történetesen épen akkor látogatta meg az intézetet, midőn én és mintegy kétszáz más társam készültünk felvenni a bérmlás szentségét; mindnyájunknak a király lett — bérmaapánk. Említést érdemel még I. Miklós orosz czár megjegyzése; midőn ez egy rövid szemle alkalmával bejárta volt az egész palotát, úgy nyilatkozott volt, hogy az ő országában a katonai tanulóknak nem adnak szőrderekaljakat, hanem csak szalmazsákokat. Igaz, hogy e részben igen nagy-úri módon adtak mindent és így közülünk sokan megszokták az úri módot, mit később a szolgálatban sajnosan kellett nélkülözniök; mert a rövid hadnagyi fizetéssel épen be nem érték: adosságba estek, miért oda kellett hagyniok a katonai pályát.

Egyébiránt sokra tanítottak; jól tanították főleg a mennyiségtant, történelmet, földrajzot, katonai szabály-

tak a nyelv-, tánc- és vívómesterek sem; volt lovagló iskola, torna-helyiség és voltak különféle játszóterek. Nagyszerű volt ez az intézet; azért nem is csoda, ha ez az akadémia látta el a monarchia hadseregét fölös számú kitünő tisztekkel. Volt kápolnánk is, a hová a nyolcz éven át naponként reggel 5 vagy 6 órakor elmentünk misét hallgatni és hol mi növendékek letenyéket énekelünk. Bécsűjhely a Lajtha-völgyében fekszik; az említett kastély — ma az akadémia — melyben előbb határgrófok, később hercegek laktak, zárta el a Lajtha-völgyet. Szép, nagy liget veszi körül ezt a nagyszerű épületet; e ligetben sétáltak a növendékek. A keleti külvárosban még 1842-ben is mutattak egy emlékjelt, hol Frangepán és Zrinyi lefejeztettek. Három mérföldre feküdt Eszterházy herceg kastélya, hová fenyvesen keresztül regényes út vezetett. A szünidő alatt el-elmeneggettünk ide, hol igen vendégszerető fogadtatásra találtunk... Éltem ezen legboldogabb szakában ismerkedtem meg a német irodalommal: Schillert, Göthét, Grillpanzert, Wielandot majdnem fejből tudtam. A francia írók közül Racin-t, Corneillet, Voltairt is többször átolvastam; olvastam egyetmást Horac-ból is. Ékes-szólástan tanárom, egy lengyel eredetű czisterczita, egyik írásbeli dolgozatomra ezen szavakat írta: „Szerző a legszebb reményekre jogsit.“ Ekkor 16 éves voltam.

zatot, rajzot stb. Őszintén el lehet mondani, hogy a szegény tisztok fiai ebben az intézetben — hol mindent ingyen kaptak, de azért úriasan — töltötték életük legszebb éveit, míg 20 éves korukban — mint első vagy második állásban — a hadseregbe léptek.

1842-ik év október havában neveztek ki első hadnagynak a 63. gyalog ezredbe: elláttak útiköltséggel és egész egyenruhával. Nyolcz év múlva így érkeztem Brassóba, hogy viszont láthassam édes anyámat. Képzeltetni, milyen fogadtatásban részesítették anyám és a család ismerősei, barátai. Egy hónapig napjaimat csak lakómban és tánczvigalomban töltöttem. Azután hozzákezdtem a szolgálathoz; három hónapig a katonai kórház parancsnoka voltam, azután határszéli parancsnok a tömösi szorosban.

Múlnak az évek...

— Dzádurián. —

Múlnak az évek, már hül a vérem,
Fogyva fogy nap-nap után az erőm,
Életem végét már közel érzem:
S késnek a jobb napok, semmi öröm!

Vajha elérném: drága szabadság
Hajnala szállja meg a hon egét,
Veszszén a zsarnok, szűnjön a rabság,
Láncz ne szorítsa a honfi kezét!

Báresak a szellő szárnyain jönné
El valahára a kedvező hír;
Oh, ha e szózat zengne fülembé:
— Már szabad a haza; senki se sir!...

Simay Gergely.

Örményország történelme és irodalma.

— Tsobánján Árság felolvasása a párizsi földrajzi társaság üléstermében. *) —

IV.

Az ősrégi örmény irodalomnak általános szürkeségéből néhány alak válik ki s bilincseli le a figyelmünket lyrai erejével s érzéseinek eredetiségével. Néhány író, a kiknek lángelméjében a fajnak lappangó ereje nyilatkozott meg.

Az első Khorenei Mózes. Gyöngé történetíró, a stylusa egyenlőtlen, de igazi költő. Az örmény népre nézve mintegy Homérnek a szerepét játsza. Az egyetlen, ki a régi hősokról beszél s a kit méltán nevezett el a nép „a költők atyjá“-nak.

Görögországban végezte tanulmányait, olvasta az Iliast, szereti a vitézi tetteket, lelkesedik a hősokért. Innen van, hogy bár nem nélkülözi a keresztény fanatismust, mégis áradozó hévvel magasztalja a régi királyokat, a kiknek megbocsátani látszik a pogányságot is, mert erősek és vitézek valának.

A midőn hősokról vagy valamely nagy ütközetről beszél, mindent háttérbe szorít benne a költő, lángra gyúl s emelkedetté lesz a hangja. „Ki az, így kiált fel, midőn a régi költők után képét rajzolja I. Tigrán királynak, — ki az a vitézek és a hősiességnek és erénynek csodálói között, a ki ne örvendeznék Tigrán emlékezetén s ne vágyakoznék oly férfúvá lenni, mint ő? Első a vitézek között, mintaképe a derékségnek, fölemelte nemzetünket; a kik rabiga alatt görnyedtek, azokat képesekké tette arra, hogy más népeket leigázzanak s adófizetőiké tegyenek. Gazdagította az országot arannyal, ezüstnek és drágaköveknek halmazával, férfiaknak és nőknek való mindenféle alakú és színű öltönyökkel, elannyira, hogy a leg-rútabbak is vonzóknak látszottak, a szépeket pedig a korszak szelleméhez képest istenítették. A gyalogos kato-

*) Arsag Tsobanian, L' Armenie, son Histoire, sa Litterature, son role en Orient. Avec une introduction par Anatole France, de l' Academie Française. Paris, 1897.

nák lovakra kaptak; a kiknek eddig csak fabuzogányuk volt, kardot és lándsát forgattak; a meztelen mellű fegyveresek paizszsal és vasvértessel fődtek magukat be. Ezeknek az egybegyült harcosoknak pusztá látása s fegyverzetüknek vakító ragyogása elég volt az ellenség megfutamítására. Szerette a békét, szépítette és olajjal és mézzel hizlalta az országot. Ilyenek s ezekhez hasonlók a jótétemények, a melyekkel elhalmozta az országot a szőke fürtös fejű Tigrán, Eruvánt fia, a kinek pirosságtól csattanó volt az arcza, édes a tekintete, hatalmas a termete, szélesek a vállalai, erőteljesek a lábai s a ki mértékletes volt az evésben-ivásban s tartozkodó az élvezetekben.“

Valóságos époszok szólnak hozzánk azokról a lapokról, a melyeken Khorenei Mózes megénekli a felkelését Háiknak, az örmények ősapjának a zsarnok Bel ellen, és a titáni harczt, melyben Háik, „az izmos, élénk szemű s erőteljes karú hős előrohan, közeledik Belhez, hármasszárnyú nyilat lő reá, a mely behatol Belnek széles mellébe, a hátán jó ki s a gögös titán földre rogyik és kisz szenved.“ Vagy a melyeken élénk állítja Tiridátot az alánok elleni nagy csatában: „Míg a két sereg összeütözik, Tiridát széttépi az ellenség tömegét s óriásként nyomul előre. Nem vagyok képes leirni karjának erőteljességét s hogy az általa megsebesített számtalan ember miként hánykódott és vergődött a földön, miként az ügyes halász által kivont s a hálóból a földre dobott halak. A minek láttára a bassilok királya Tiridát felé rohan, s lovának kantárja mögül előránt egy hurokból készült pányvát, teljes erővel a király mögé dobja s ügyesen átveti balválláról a jobb hónalja alá, mert Tiridát épen fölemelte volt a karját, hogy valakire rásujtson a kardjával. Ő egyébként vértessel volt fődve, a melyen nem hatolhattak át a nyilak. A bassilok királya, nem ingathatván meg kezeivel az óriást, a ló mellére vetette magát. Tiridát azonban megragadja balkezével a pányvát, erős mozdulattal kiszabadítja magát belőle, magához huzza ellenfelét s kétélű kardjával oly hatalmas csapást mér reá, hogy testének közepén ketté szeli s egyúttal a ló fejét is levágja.“

A vitéségért való eme lelkesedés Khoreneinél a szeretett és csodált haza iránti megható gyöngédségből táplálkozik. „Siratlak téged Örményország földje, így ir híres apostrophjának bevezető soraiban, téged, a legnemesebbet Észak vidékei közül;“ és a stylje valósággal ragyog, a midőn a tájak gazdagságát, változatosságát és szépségét, a hegyek büszkeségét és a völgyeknek üdeségét festi; vagy a midőn a tündéri kies voltáról beszél Ván tájékának, a melyet Semiramis királyné nyaralóhelyeül választott. „Győzelme után néhány napig az Árá királyról Ararátnak nevezett síkon időzvé, eme bérczvidék déli részének vette útját Semiramis. Nyár évadja volt, s gyönyörködni akart a virágborította völgyekben és rétségekben. S látván a tájnak szépségét, a levegő tisztaságát, a források kristályvizét s a csobogó folyókat, így szólt: A hol ily szelid az időjárás s ennyire tiszta a víz, várost kell itt építenünk s királyi lakást, hogy a nyarat Örményországban tölthessük, mindeme gyönyörúségeknek közegette.“

S ebben a hőslelkű költőben megvolt a bátorság arra is, hogy ostromozza kortársainak gyávaságát, fogyatkozásait és bűneit. Az egykori nagyság és vitézi erények mellett rámutatott korának hanyatlására és romlottságára, mely az örményországi Arsacidák dynastiáját bukásba sodorta. Az örmény nemzet nagyjainak csarnokában kettős alakja van Khorenei Mózesnek, a ki egyfelől rajongó lelkesedéssel tekint a multnak hősi dicsőségére, másfelől keserű panaszokra fakad a jelennek hanyatlása fölött. Munkája talán épen ezért minden tévedése és hézagai daczára a legbecsesebb emléke Örményország régi irodalmának.

Méltó a megemlékezésünkre két más név is, a Phárbi Lázár és Eliseus nevei. Mindketten az örmények harczeit írják le a perzsák s a mázdeismusnak Örményországba való átültetésére irányult törekvések ellen. Könyveik Örményországnak keresztény epepeáját foglalják magukban. Phárbi Lázár elegans, nyugodt, nemes stylú író. Eleven tollal rajzolja alakját a bátor és hős Mámigoni Vártánnak, a ki két évtizedig küzdött a perzsák nyomása

és assimiláló ereje ellen. Eliseus, a kiben több a költői lángolás, szintén az örmények és a mazdeista perzsák küzdelmeinek az időszakát írja le nyolcz énekre osztott könyvében. A legteljesebb, a legőszintébb és legtisztább keresztény költői alkotások egyike ez a könyv. Egyszerű, nincsenek benne tetszetős leírások és mulatságos epizodok, mint Tasso regényében. De az igazi keresztény szellem hatja át. Egy népnek a lelkét írja le, nagy erőfeszítéseit és önmegtagadását. Eliseus is a hősiesség költője, azé a hősiességé, a mely Krisztusért minden szenvedésre, az élet feláldozására is készen áll.

Mesteri kézzel írja le a keresztény Örményország lélekállapotát a perzsák pogány nyomása alatt. „Az úr, ugymond, akkor nem tekintette magát különbnek a szolgánál, a nemes több kényelemhez szokottak, mint a súlyos terhet viselő paraszt; az egyik csakugy nem vesztett szívósságából, mint a másik. Egy szive volt valamennyinek, férfiaknak és nőknek, öregeknek és gyermekeknek; valamennyien egyesültek Krisztusban s az ő tanításának és a hitnek vértetét öltötték magukra. Megvetették az aranyat, elhagyták a drága öltönyöket, a kincseket érték nélküli dolognak tekintették a tulajdonsaik. Az életük halálnak tetszett előttük s hitték, hogy a halál léssen az igazi életük.“

A nemzet vértanúságra kész lelkének eme megkapó rajza után áttér a költő a szent háborúnak részletes leírására. Magasztos epizodokban mutatja be ennek a mysticus időnek a kiváló alakjait. A gyermekded lelkű, rajongó Vártán köré csoportosulnak az örmény keresztetek, a kik halálba mentek a nemzeti egyházért, köztük egy csodálatos pap és katona, Ghévont, a mint egyik kezében keresztel, a másikban karddal, lelkesíti halálra szánt társait s megáldja azokat, a kik martyr-halált szenvedtek Krisztusban.

A legerőteljesebben megrajzolt alakja könyvének Vártán ellenlábasa, az áruló Vászágnak gyászos alakja, a ki megtagadta hitét, a perzsákhoz szegődött s harciba szállt vallása és hazája ellen. A gyűlölet hangján ír róla Eliseus s megrázó képét adja a kegyvesztett áruló halá-

lának, a kit azok vetettek börtönre, a kiknek rabszolgájává szegődött. „Maga is fogoly, látta a szent foglyokat, a kik lélekben egyesülve megnyugvással fogadták a rájuk mért szenvedéseket. Látta és irigyelte őket. De senki sem akarta őt befogadni ebbe a csoportba s külön helyen őrizték. Minden nap kivezeték a törvényszék előtti nagy térre; mindenki gúnyolta és szidalmazta. Megfosztották minden javaitól s oly nyomorba jutott, hogy a szolgálai koldultak, hogy neki kenyeret vihessenek. A börtönben undok betegségek lepték meg; a belső részei felozlásba mentek, férgek nyüzsögtek a szemeiben és orrlyukaiban, undok bűz áradt ki belőle s a hű szolgálait is elüzte. Csak a nyelve élt a szájában, de ajkai nem ejtették ki a megbánás szavait. Fuldoklás közben érte a halál s elviselhetlen kínok közt szállt a pokolba.“

Leginkább megható része Elizeus könyvének az örmény nőkről szóló töredék. Az örmény nők mindenkor csodálatos önfeláldozásnak adták tanújelét s a nemzet történetében számos példájával találkozunk a hősiek bátorságuknak. Áni ostrománál, a XII-ik században, mint egy krónikás szemtanú leírja, egy örmény nő a bástyákról köveket dobott az ellenségre, saját testéből tépte ki s dobta vissza a nyilvesszőket. Midőn a XIV-ik században Tamerlan tűzzel-vassal pusztította Örményországot, egy örmény nő, Gáriné inkább hegyszakadékba vetette magát, semhogy a zsarnok foglyává legyen. S a legújabb keleti vérengzések idejében is elődeikhez méltóaknak mutatták mugukat az örmény asszonyok. Sassunban a sziklákról vetette le magát Sáké több társnőjével; Páluban a törökök által üldözöbe vett harmincz örmény nő vallási énekeket zengedezve ugrott az Euphrat hullámai közé s Konstantinápolyban két évvel ezelőtt örmény leányok dobtak házaik ablakaiból bombákat az utczán levő gyilkosokra.

Senki nem írta azonban le annyi gyöngédséggel, mint Elizeus, az örmény nők vallásos érzéseit, ragaszkodását a családi tűzhelyhez és szülőföldhez, áldozatkészségét s a közös szenvedésben való állhatatosságukat. Megéneklé a gyászát azon örmény nőknek, a kiknek férjei a vallási harczokban véreztek el vagy perzsa

fogságban sinlődnek. „A gyöngéd örmény nők, ugymond, a kik hozzá voltak szokva a hordszékeikhez és puha vánkosaikhoz, most gyalog és cipők nélkül mentek az imaházakba. Szünet nélkül könyörögtek és fogadásokat tettek, hogy elviselhessék e nagy megpróbáltatást, ők, a kik gyermekkoruk óta bornyúvelővel és finom vadpecsenyével éltek, most fűvel táplálkoztak: bőrük megbarnult, mert nappal égette őket a forróság és éjjel a földön feküdtek. Ajkaik szünet nélkül a zoltárokat rebegték és vigasztalást találtak a proféták irataiban... Egyik tének jege a másik után olvadt el, a tavasz visszajött és visszatértek a fecskék, — de ők soha sem láthatták többé szeretteiket. A tavaszi virágok ráemlékeztették őket a gyöngéd férjekre s a szemeik látni óhajtották arczuknak szelid szépségét. Az évi ünnepségek nem hozták őket vissza a távoli földről. Nézték az ő üres helyeiket az asztalnál és siránkoztak...“

— Az ötödik közlemény jövő füzetünkben. —

Dr. Molnár Antal.

Remény.

Csaknem gyermek s éreztem mégis,
Hogy nehéz az élet; hogy ember sorsa itten kin.
Kinlodtam s a kikkel szenvedtek szenvedtem én is,
Falatomat búval ettem a siralom völgyein.

Istenem, kivüle senki, vagy ha volt más,
Azok is könnyel s kínos verejtékkal áztaták kenyerük.
Egyedül itt s kihez szállott hő sóhajtas:
Isten; a többi — elzárták előlem szívük.

Nem csüggedve, némán, segítve enmagam,
Bizton hittem jobb jövőt, szép tavaszt.
Álmaim is voltak, fénynyel öveztem magam:
Édes, vidám család, felette hű anya viraszt.

Édes remény, rozsás derű ragyog a szívembe,
Hogy szenvedést béke váltja s megelégedés.
Kis otthon lesz, hisz szeret a szegények Istene.
Ő segítsen; hitványul csuszni bűnös törekvés.

(Szamosújvár.)

Rusz János.

Czetz János tábornok.

— A „Budapesti Napló“-ból. —

Szabadságharcunk hősi alakjai egymásután ki-
dőlnék és érthető rajongással veszszük körül azokat,
akik a nagy idők szereplői voltak. És ezért azok a
magyarok is, akik messze földön, Buenos-Ayresben próbáltak szerencsét, a legnagyobb tisztelettel és gyermeki szeretettel veszik körül az agg Czetz János tábornokot szabadságharcunk legbátrabbjainak egyikét.

A Calle-Cordoba 1837. szám alatti csinos kis ház — a tábornok tulajdona — valósággal zarándokló hely. Ezért argentinai utazásomnak egyik legemlékezetesebb momentuma volt az a látogatás, amit ott tettem. A színes üveggel kirakott kapún túl, mintha valami templom csöndes udvara kezdődnék. A zajos utcza lármája ide nem hatol és a porfelhők után jól esik a gondosan ápolt növények üde zöld színe és pompás illata.

Csendes visszavonultságban, családjá körében itt él emlékeinek az agg bajnok. Az a 76 esztendő, mely fölötte lezajlott, szép alakját meggörnyesztette, világos szemeinek tüzét kissé megbágyasztotta. De szellemének üdeségét, gondolkodásának szigorú logikáját megdönteni vagy akár csak megingatni képes nem volt. Zamatos magyar beszéde nem is sejteti, hogy a tábornok csaknem ötven év óta van távol hazájától. És ma, amikor már csakis honfitársai szűk körében beszélhet édes anyanyelvén, nem felejtett belőle semmit.

Elöttem áll a tiszteletreméltó, ősz alakja. Sűrű, hófehér hajától és ősz szakállától nagyon elüt napbarnította, de üde arcza. Jóságos szemei őszintén és értelmesen tekintenek és csakis a sasornak merész hajlása, ajkainak határozott metszése árulja el a hadvezér energiáját és akaraterejét. Amikor arról beszélt, hogyan verte szét Zsibónál az oláh hadakat, hogyan vezette a piskii csatában golyózapor közepette csapatjait a hidat védő osztrákok ellen, amikor felelevenítette a medgyesi csata emlékét, a nagyszebeni csata dicsőségét, akkor felvillantak szemei és a katona szilaj harczy vágya égett bennük.

Czetz élete valóságos regény. Huszonhétéves korában tábornok volt már és az erdélyi sereg főparancsnoka, amikor egy csatában leesett lováról és összezúzta lábát. Ekkor kénytelen volt visszavonulni, úgy, hogy az oroszok elleni küzdelemben nem vehetett részt.

A világosi fegyverletétel után 1850. tavaszáig Magyarországon bujdosott. Aztán Hamburgba menekült, ahonnan Párisba jutott. Később Spanyolországba költözött és 1857-ben Rosas argentinai tábornok leányát vette nőül. Végre Argentínában telepedett meg. A bujdosó végre megpihenhetett. 1865. márcziusban az argentinai hadseregbe lépett, mint hadi mérnök, ezredesi ranggal. Új hazájának nagy szolgálatokat tett a katonai szervezet kiépítése, a katonai akadémia vezetése, törzstisztek kiképzése és a hadmérnöki osztály alapítása és vezetése által.

Miután a tisztképző iskolát több mint negyedszázadig vezette, nyugalomba vonult. Magával vitte Tuszkulumába az argentinai hadseregnek és a nemzetnek tiszteletét és becsületét. Az argentinai hadsereg tudományos képzettségének atyját tisztelték benne. Még ma sem tudják tudását nélkülözni és nem egyszer folyamodnak hozzá tanácsért katonai ügyekben.

Argentínai tartozkodásom alatt éppen nagy dolgokra készült a köztársaság. Mindenfelé háborúról beszéltek, amelyet Chile megkezdeni készül. Határsértési kérdés volt az ürügy, amely mögött Chilének nagy érdekei voltak. Azzal a kérdéssel fordultam a tábornokhoz, hogy az argentinai hadsereg a háborúban mily szerepet fog játszani? Így felelt:

— Meg vagyok győződve, hogy dicsőség és győzelem fogja koszorúzni zászlóit és hogy tanítványaimmal, akik nagy számban vannak a seregben, nem fogok szégyent vallani. Csak egyet sajnálok: hogy én már nem mehetek harcra. Pedig mennyire szeretnék második hazámnak szolgálni. Így már csak itthon fogom osztogathatni a jó tanácsokat.

A tábornok fia hírneves ügyvéd és képviselő. Nagyon tehetséges, képzett, de — beteges, gyöngé testű ember. Leánya, mérnök neje, tüzről pattant magyar menyecske-

tipus, — de magyarul nem tud. Két gyönyörű unokája is van a tábornoknak, akik megédesítik öreg napjait.

Hogy Czetz tábornok magyar hazájának minden ügye iránt a legélénkebben érdeklődik, az természetes. Magyar lapok járnak házához — asztalán ott van a „Budapesti Napló“ is, — könyvtárában új magyar könyvek állnak. Örömmel értesül belőlük az elmúlt negyedszázad haladásáról és arról, hogy hazánk hogyan és mivé fejlődött. A buenos-ayresi magyarság kicsiny, de annál hivebb baráti körében hévvel tárgyalja hazája ügyeit a tábornok és lángoló lelkesedéssel száll sikra a szabadság kérdése miatt! Hangja érczes lesz, amikor megszólal:

-- Szabad hazáért harczoltam, szabad és boldog hazát akarok ismerni. Ha én magam, — amily boldogtalan vagyok, — nem is láthatom, ha unokáim az elvetett magnak gyümölcseit nem is élvezhetik, utolsó lehelletemig azért fogok imádkozni, hogy hazám nagy legyen és dicsó, és olyan, amilyenek harczaink közepette merészen elképzeltük. És ha vissza nem is térhetek — hisz az idő későre jár és anyagi eszközeim sincsenek — lelkemben és gondolataimban hazámban élek. Hazámnak iparkodtam dicsőséget szerezni itt is, és magyar nevemre érdemetlen lenni nem akartam. Unokáim lelkébe bevésem a hazám iránt való szeretetet és ha szükséges lesz, ők is ott fognak állni honfitársaim sorában.

Szemeiben könnyek csillogtak és a lelkesedés pirja borította el arcát. Bucsúztam, nem maradhattam tovább. És az ősz ember, mintha hazája egy részétől kellett volna megválnia, úgy bucsúzott. Sirt, hazáját siratta.

Azt kérdeztem, mit üzen haza? Remegő ajkakkal csak egy szót tudott mondani:

Imádkozom...

Balassa Frigyes.

Örmény ifju szerelme.

*Csak te rád gondolok,
Csak érted sóhajtok,
Szerelmedért mindent
Örömmel áldozok.
Tudnál-e szeretni engem
Te? kiért úgy dobog szívem;
Kiért odadnám mindenem!..
Oh jer, pihenj meg keblemen.*

*Mi kín az életem!
Nyugtom nem lelhetem;
Számomra több öröm
E földön nem terem.
Miért is vagy oly bájoló?
S e szív is mért oly lángoló?
Hogy tudnálak elfeledni
S a sírban nyugton pihenni.*

Kritsa Péter.

A magyarhoni örmény családok

GENEALOGIÁJA.

tekintettel ezeknek egymás között levő rokonságára, s a vezeték- és keresztnevek etymologiai értelmére.

Eredeti, kiadatlan kútforrások felhasználásával írta **Szongott Kristóf.**

(Kilenczedik tolytatás.)

Retezár (Retedsár). Retezatu, román szó: csonka. Az anyakönyvben sokféleképp fordul elő: Erêtidsár, Erêtëdsár, Rêtëdsár. Mánug Retedsár. Szam. H. II. köt. 20 l. 440 t. — Márton Reteszár. Szam. vár. lev. régi jegyzék. — Nicolaus Retezán. Szam. vár. lev. 1801—279 sz. L. Csonka, Ergêrczhi, Hercz, Moldován, Rusz, Stirbul, Tamás, Tamási, Thumán.

Ripszima, örményül Hèripszime, Horopszime. Melikh Antonin Ripszimáján: Ripszima Antal fia Melikh (Rex. Az örményben Melikh: Rex és Regina is). Szam. H. II. köt. 214 l. 21 t. Ripszime volt az a nevezetes római nő is, ki Tiridates alatt Örményországban vértanúságot szenvedett; ezen jelentékeny nőről Clemens Galanus így ír: „Virgo quaedam Romana, genere illustris, ac prae aliis formosissima, nomine Ripsimes, ut Diocletiani imperatoris nuptias, ac etiam persecutionem devitaret, una cum sociis virginibus triginta tribus, Christo dicatis, Roma fugiens, in Armenas se contulerat regiones: quam cum ibi perspiceret Tiridates, statim ita illius pulchritudine captus fuit, ut prae nimio amore ad insaniam quoque deveniret. Cumque nec illa, nec sociae, aut blanditiis, aut minis ad eius vota, atque Idolis immolandum adduci unquam potuissent; post dirissimos cruciatus, pro castitate, et Christi fide tuenda, omnes eo iubente necatae sunt, inter quas Caiana, (l. Gájanna a női keresztnevek között) aliarum Monitrix, celebrior praedicatur, que duabus sibi sociis virginibus adjunctis, supplicia subiens acerbiora, mirificum christianae fidei specimen edidit.“ Conciliatio pag. 16. L. Heripszima, Horopszime.

Román. (v. ö. Horom [Görög]). Uszep Román. Szam. H. II. köt. 485 l. 119 t. — Román Dominik jév Máriám Szimoni Ándriás-i tusztêr — ughgháphár háj ergusznál (οιηρωφωρη αυj ηρηρωτη αι): Román Dominik és András Simon leánya, Mária — mind a kettő igazhivő örmény (örmény szertartású róm. kath.) Szam. Ház. III. köt. 51 l.

Romaskán. (v. ö. Horom). Romaskán Tódor. Szam. vár. lev. 1721. évi összeírás. — Michael Romaskán alias Lengyel. Szam. vár. lev. 1788. évi jegyzőkönyv. A Romaskán név most nincs használatban. L. Lengyel, Urmánczhi.

Roska (piros) a román rosíu-ból; az örmény gármir fordítása. Luszig Roska. Szam. H. II. köt. 129 l. 71 t. — Gházár Roská-ján. Szam. H. II. köt. 231 l. 1 t. A Roska család vezetékeve Sztephán (Stefánovics). Roska = ρωρϑός, Pyrhus, Rufus (Rufán); törökül Phortukáli. Theodoros Roska alias Lázár. Szam. vár. lev. 1776. márcz.

29-iki jegyzőkönyv. (A Roska család ezen ága azért neveztetik Lázár-nak is, mert ezen ág ősének keresztneve Lázár volt; az előbbinek tehát hibátlan neve ez: Roska-Stefánovics Lázár fia Tódor). L. Gármir, Piros, Roth, Sztephán (Stefánovics).

Roth, a Gármir német fordítása. — Roth Mihály. Szam. vár. lev. 1820. L. Gármir, Piros, Roska, Stefánovics.

Rozsdás magyar szó. Rozsdás János, Gyergyó-Szt-Miklóson.

Rusz = érusz, urusz, orosz. Thumán Rusz Danigi: Rusz Danig fia Tamás. Szam. H. II. köt. 36 l. 325 t. L. Csonka, Eruz, Hercz, Retezár, Tamás, Tamási, Thumán.

Ruszka: orosz né. — Mánuság Vászilin Ruszká-in giné: Ruszka László felesége: Mánuság. Szam. H. II. köt. 381 l. 70 t. E családnév most nincs használatban.

S.

Sáhin. Sáhinsáh perzsa szónak jelentése: királyok királya. A Thákvor család perzsa neve. — Ovágim Sáhin. Szam. Ker. II. köt. 762 l. 55 t. L. Császár, Sehucz, Thákvor, Vászil.

Sáhinovics: Sáhinf, királyfi. — Ovágim Bedroszi Sáhinovics: Sáhinovics Péter fia Joachim. Szam. vár. lev. 1787. A Sáhinovics alak most nincs használatban.

Sáh-Názár. Sáh perzsa szó: úr, názár arab szó: szépség; sáh-názár: szép-úr. — Jész Chárib Chácshádur, vor jém vèrti Sáh-Názár-i (Ես խարիբ խաշաատը, որ եմ որդի օւրապարի: Én Chárib Kristóf, ki Sáh-Názár-nak vagyok fia). Szam. vár. lev. 1729. (Egy sajátkezűleg örményül írott kötelezvényből.) Az Ágopsa és Kirkosá családnevekben a sáh a név végéhez ragasztatott, ebben a szó elejébe járult. Kihalt család. L. Chárib, Czifra, Csinás, Mèndrul, Sirin, Zárif.

Sámo = Samu, Sámuel; bibliai név. Héber eredetű, jelentése: Istentől meghallgatott, a héber samals-El-ből. — Sámoi Ászvádur. Szam. Ker. II. köt. 310 l. 127 t. — Ágop Sámo. Szam. H. II. köt. 30 l. 600 t. — Deodatus Samu-i. Szam. vár. lev.; összeírás. Kihalt család.

Sákhár, örmény szó: czukor. — Nigol Sákhár-i. A szamosújvári timár-társulat iratai közt. Kihalt család. Keleten még most is előfordul: Háruthiun Sákhárián. „Árévékh“ 1888 márcz. 20. 1254 sz. A sákhár szó sok nyelvben megvan: saccharum, saccarum latin; zucchero olasz stb.

Sándor: harezosok pártfogója, a görög *ἀλέξ.* és *ἀντιφ.* szóból. — Sándor Antal. Szam. vár. lev. 1787. (Debreczen város főbirájának leveléből). Sándor az örmény Ángszend (Oxendius, Auxentius) magyar fordítása. A Sándor család-név most nincs használatban.

Sánta, magyar szó, az örmény gágh (Claudius, Kolos) magyarosított neve. Sántá-in Szdéphán. Szam. Ker. II. köt. 203 l. 123 t. 1757. Egy évvel előbb ugyanez (1756. Ker. II. köt. 186 l. 49 t. alatt) az örmény Gágh-od *ϑιουηνη*: Sánta-lábú) név alatt fordul elő. — Stephanus Sánta alias Moldován, Szam. vár. lev. 1807—1016 sz. A Moldován család egyik ágának vezetékneve Gágh (Sánta). Az Ágoston, Belcsug Császár, Dobál, Gágh, Gál, Gêzducz, Moldován, Sánta egy család. L. ezeket. A Sánta családnév most nincs használatban. — Szent Klaudius (Kolos) Örményország Szebáste (most Sivas) városában 320-ban szenvedett vértanúságot; a negyven vitéz egyike. Zsihovics Ferencz, Szentek élete II. r. 150 l. L. Dobál, Gágh.

Sárbej, Sádbej. Szárim + bej; szárim arab szó: karddal metsző, örményül szuszérhádu, bej: úr; tehát szár(im)-bej = sárbej: kardos-úr. Sádbej. Szam. Hal. II. köt. 3l. 46 t. — Danig Sárbej-i. Szam. H. II. köt. 36 l. 633 t. E családnév előfordul Keleten is: Sárím bej. „Árévékh“ 1886 okt. 12. 821 sz. — Eghiazár efendi Sárán-Beján. „Árévékh“ 1886. nov. 9. 845 sz. (Váni levél). L. Kardos, Szábel.

Sárga, magyar szó. A Sásádá családnév magyar fordítása — Sárğa Domokos. Szam. vár. lev. 1812. 2014—2018 sz. — Ászvádur Sárğa Vártán Dondon: Sárğa-Dondon Vártán fia Bogdán. Szam. vár. lev. 1781. (L. a szénarétről készített kimutatás. A Sárğa család vezetékneve Dondon (Derder, Pap). — Márko dirácshu Nigol-i Sárğáján (magyarul kiegészítve: Dondon-Sárğa

Miklós kántornak fia Márk). Szam. Ház. II. köt. 33 l. 644 t. — Ennek fia már így irta nevét: Auxentius Márko Sárgá. Szam. vár. lev. 1788. L. Derder, Dondon, Pap, Sásadá.

Sárosi. Hádsi Ferencz, ki a gymnasiumot Sáros-Patakon tanulta, nevét Sárosi-ra magyarosította. Cajetanus Boghosz alias Sárosi. Szam. vár. lev. 1803. 1182 sz. L. Boghosz, Hádsi.

Sartor, latin szó: csizmadia. A Goskár latin fordítása. Cajetanus Sartor. Szam. vár. lev. 1792—253 sz. L. Goskár, Schuster.

Sásadá török szó: sárgába hajló, sárgás. — Sásadá. Szam. Ker. I. köt. 58 l. 598 t. E családnév most nincs használatban. L. Sárga.

Sáska, magyar szó. Gúnynév. — Chácshig Sáska. Szam. Ház. II. köt. 267 l. — . . . ear Dsurdsoven êz Ováneszin Sáska-in tuszdrên: nőül vette Gyergyó-Szt-Miklósról Sáska János leányát. Szam. Ház. II. köt. 38 l. 10 t. A Susán örmény szóból csinált a nép: Suskát, Sáskát.

Schusztér német szó: varga, csizmadia; az örmény goskár német neve. Jacobus Márton alias Schusztér. Szam. vár. lev. 1738 összeírás. A Schuster család vezetksneve Márton. Luszig Schusterján. Szam. Ker. II. köt. 463 l. L. Csizmadia, Csizmás, Csobotár, Goskár, Láth, Láthegoskár, Márton, Toderás.

Sehuczián. A perzsa sáh-ból (a sáhin-sáh második része) román ue kicsinyítő képzővel alkotott családnév. (Sáh-ucz = Seh-ucz: királyka, kis király). Ánná Sehuczián. Szam. Ker. IV. köt. 16 l. máj. 6. E családnév most nincs használatban. L. Sáhin.

Seleság. A nép az örmény siság (*szuh*: egy éves bárány) szóból csinált seleság-ot. Chácshig Seleság. Szam. Ker. II. köt. 770 l. 130 t. E családnév most nincs használatban. L. Bárány.

Sênfálovi (Sunfálovezhi): Ebesfalvi. Ebesfalva (= Erzsébetváros) város Erdélyben Küköllumegyében. Eb örményül sun, tehát Sênfálovi = Sunfálovi = Ebesfalvi. Erzsébetváros örmény várost Ebesfalvának is hívták. Sunfálovezhi Luszig. Szam. Ker. II. köt. 22 l. 286 t. Bedrosz Sên-

fálovczhi Dregán. Szam. Ker. II. köt. 26 l. 319 t. A Sênfálovczhi család neve Dregán. L. Dregán, Ibásfálovczhi, Simávon.

Senkovics. Deodatus Senkovics. Szam. vár. lev. 1736. évi összeírás. L. Szenkovics.

Sildonigián, örmény szó: Kancsaldanig. Ánton ilách Sildonigián. Szam. Ker. III. köt. 405 l. — Lengyel vagyis Sildonig Kristóf. Szam. vár. lev. 1819. Kihalt család. L. Lengyel.

Silmánugián, örmény szó: Kancsalemanuel. Luszig Silmánug. Szam. H. II. köt. 287 l. 64 t. Egy Szamosúvjártt 1718-ban kelt örmény kötelezvény így kezdődik: Jész Michael vor jém vèrti Der-Kirkori: Én Mihály, ki Der-Kirkornak fia vagyok. A hátán pedig ez: Zápiszê Silmánuginê (Sil-Mánug kötelezvénye). E szerint a Sil-Mánug család a Der-Kirkor családból szakadt ki. Kihalt család. L. Der-Kirkor.

Silzádig, örmény szó: Kancsalzádig. Kihalt család.

Simai (Simay). E családnév az örmény Simávon (= Simeon, Simon) két első szótagjából (Simá) és a jelentős örmény sajátítóeset *i* (é, nak, nek) ragjából alakult. Simá-i = Simon-nak (fia). — Maga Simai Kristóf pap Szam. Ker. II. köt. 578 l. 22 t. alatt 1783-ban így írta nevét: Jész Der-Chácshig Simá (*bu st-p-vozhly shd'u.*) Ismét egy más pap így írja saját nevét (latin betűkkel): Lucas Simaji. Szam. Ker. II. köt. 800 l. 116 t. Egy Nagybányáról Szamosújvárra küldött kérvényben ez van: „Theodorus Simai“ és kívül a hátiraton: „Theodorus Simoni.“ Szam. vár. lev. 1767—21 sz. Tehát Simai = Simoni (Simon-nak fia). A Simai-ak legnagyobb része az örményes Simá alakhoz szított és állandóan Simai alakot irt, így: Ászvádur Simái (*shd'uyh*). Szam. vár. lev. 1804—1462 sz. — Néhai Pater Simai Kristóf. Szam. vár. lev. 1799. („Mitfisz crida“). — Krikor Simáján (*shd'uyhuin*). Szam. H. II. köt. 50 l. 51 t. — Ovanesz Simáji Vártáni (*shd'uyh*). Szam. H. II. köt. 66 l. 259 t. — Martinus Simaj. Szam. Ház. II. köt. 212 l. 37 t. — Ellenben néhányan a magyaros Simon alakot is használták; így: Adeodatus Simoi. Szam. vár. lev. 1804—261 sz. — Szam. vár. lev. 1804—1334

sz. alatt sajátkezűleg így írják neveiket: Simoi Bogdány, Simoi Lukács. — A Simai-akat „Szutás“-oknak is nevezik. Suta szónak jelentése a román nyelvben száz és sutas: százados. A hazai örmény azonban: centumvir, centumpater értelemben használja. A „szutá-i“ ághácshá nyelvünkben még mai napság is tanácsbeli, közgyűlési tagot jelent. Ághácshá Luszig szutásinê Simáján: Szutás-Simai Lukács úr. Szam. Ker. I. köt. 139 l. 1639 t. Mivel minden közgyűlési tag „szutás“ (= centumpater) volt, nagyon természetes, hogy a szutás szót családi neveik mellett mások is használták: Chácschlun jéghev szutásê Gághszakoin Ászvádurê: Gajzágó Bogdán szutás volt a násznagy. Szam. Ház. I. köt. 3 l. 14 t.; de mikor a vezetéknev elhagyásával csak egyedül szutás szót használtak, a szutás alatt mindig Simai-t értettek: Szutás Kirkor. Szam. H. II. köt. 67 l. 263 t. — Vártán Szutásján. Szam. H. II. köt. 307 l. 127 t. — Szutás Dzerigin Chácsshigin jégéghécshpánin ginê: Szutás-Simon Kristóf főgondnok felesége. Szam. Ker. II. köt. 102 l. 893 t. A Simai család Szutás és Dzerig (Simon, Simávon) név alatt jött be; a Simai név itt e hazában alakult. — Régen, midőn az „esküdt közönség“ (communitas) gyűléseinek a főszónok (főorator) volt a feje, a hazai örmény a főszónokot: médz-szutásnak és az alszónokot bizdi-szutásnak nevezte: Ághácshá Ohánneszin Turesáján médz-szutásin timácz: Turesa János főszónok úr jelenlétében... Szam. Ház. III. köt. 11 l. 1829. febr. 24. — Miklós Tódor alias Simai (helyesen: Simai Tódor fia Miklós). Szam. vár. lev.; összeírás. — Theodorus Simai alias Gyömbér. Szam. vár. lev. 1812. 2036 sz. L. Bátrin, Brëndzár, Dzerig, Gyömbér, Jolbej, Simávon, Simon, Szutás.

Simá, a Simávon rövidebb alakja. Az örmény a Simont Simá-nak is mondja. (L. Mechitnár szótár 209 l.) Azt a magyar nyilatkozatot, mit Benő Imre Szamosújvár város jegyzője csinált 1807. áug. 27-én a Páskuly testvérek számára, Páskuly Simon így írta alá örményül: Jész Simá v. h. Ázbeji Páskulján (*bu zhu'ay n. 5. maql,th buzgnq,baib:* Én boldog emlékü Páskuly Ázbej [Philippus = Fülöp] fia Simon). Szam. vár. lev. 1807--1067 sz. — „Simá“ Csá-

uszján és mellette latinul Simeon Csásus. Szam. vár. lev. 1779. jan. 23. jegyzőkönyv. — Márton Simá (*zhu'u*): Simon Márton. Szam. Ház. II. köt. 265 l. 1 t. — Jész der Ávákjérécz Der-Minász bészágéczhi êz Iszájin vèrtin êz Simá-n: Ên Minász főesperes (Theodorovics) megeskettem Izsáknak fiát: Simont. Szam. Ház. I. köt. 22 l. 217 t. L. Simai, Simávon, Szimávon.

Simávon = Simon. Szá gocshi jév Simon, jév Szimávon: Ez (Szent Péter) Simon- vagy Simávonnak nevezetik. Mechithár 187 l. Zádíg Simávon-ján. Szam. Ker. II. köt. 508 l. 54 t. L. Bátrin, Chárib, Dregán, Dzarug, Dzerig, Fáraó, Simai, Szimávon.

Similovczhi: Csik-Somlyói. Similovczhi Szdephán Ibásfáloven: Somlyói István Erzsébetvárosról. Szam. Ker. II. köt. 335 l. 107 t. — Mègèrdics Similovczhján. Szam. Ker. II. köt. 107 l. 12 t. — A Csiki család örmény neve Similovczhi. Similovczhi Áruszep. Erzs. Ker. I. köt. 104 l. — Somolovczhi Vártig. Erzs. Ker. I. köt. 45 l. 1731 év. L. Ávák, Csiki, Csukezhi, Fátter, Hár-Uszep, Somolovczhi.

Simko. Az örmény szèndug (*simnikh*) szónak jelentése: láda; szèngov: ládával. Ebből a szèngov örmény szóból lett: Senko, Senkovics, Szenkovics; Simko, Simkovics. Ághácshá Krikor magánuámp Szèngov szábonè: Gergely úr vezetékneve Láda val szappan. Szam. Ker. I. köt. 103 l. 1354 t. — Vártán Simko. Szam. Ház. II. köt. 14 l. 254 t. — Sinko. Szam. vár. lev. 1787. A Simkovics, Szenkovics család vezetékneve Krikor (Gergely). L. Krikor, Ládai.

Simkovics: Simkofi = Ládai. — Simkovics József, a híres dinnyetermelő (Válaszút). L. Simko, Szenkovics.

Simon = Simávon. Simhon héber szó: engedelmes az Urnak. — Aurelia Simon armena. Szam. Ház. III. köt. 66 l. — Goskár Minász Simon-ján. Szam. Ker. II. köt. 673 l. 118 t. . . . filius Simonis Bogdán alias Simávon. Szam. vár. lev.; összeírás. L. Goskár, Perziáczi, Simá, Simávon, Szimávon, Urmánczhi.

Simonovics = Simonfi. Simonovics Gerő örmény kath. kántortanító Gyergyó-Szt-Miklóson. L. Simon.

Sinkuly, a Simko másik alakja. — Cajetanus Sinkuly. Szam. vár. lev. 1806—361 sz. L. Simko.

Sirin perzsa szó: édes, kellemes, szép, csinos. — Mánug Sirin. Szam. H. II. köt. 147 l. 22 t. — Krikor Sirinenczhê. Szam. H. II. köt. 167 l. 155 t. E család, melynek ágai Csinás, Czifra, Mëndrul, Sirin, Zárif neveket viselnek, — vezetékeve Nuridsán. L. ezeket.

Sláfkovics, a Slakovics névnek f (néha v) betűvel bővített alakja. — Jakobus Sláfkovics quaestor Zalatnensis. Szam. vár. lev. 1789—279 sz. L. Kardos, Slákovics, Szábel.

Slákovics. Szêlâkh (уууу) örmény szó: a nyíl vagy kard éles hegye, cuspis, acies; a tatár szilâh: fegyver. — Slakovics József. Erzsébetvárosi Értesítő 1886—87. évről. L. Kardos, Sláfkovics, Szábel.

Sogeldiá. Erzsébetvároson Sogeldia = Bostin (Bostán). A sárga-dinnye szóból úgy csinált a gúnyolódó nyelv sogeldiá-t, mint a hogy a székely Lichtenstein-ból Likpistát. E család gúnyneve Bostán (= Bostin, Têtumdsi: dinnye-árús). Ászvádur Sogêldeái. Erzs. Ker. II. köt. 82 l. 1755 t. Egy oklevélnek, mely Erzsébetvároson 1808-ban kelt, ez az aláírása: Toder Chácshigi Sogeldea: Sogeldea-Kristóf Tódor. A Bostán (= Bostin, Sogeldea), Pepinár, Têtumdsi család vezetékeve Chácshig (Kristóf). L. Bostin, Pepinár, Têtumdsi.

Sombori. A Kovrig család egyik ága, mely Zsomborban (Szolnok-Dobokamegye) lakott, Sombori-nak is neveztetett. Sombori Kovrig Márton. Szam. vár. lev. 1812. 113 sz. L. Kovrig, Zsombori.

Stanislávczhi: stanislau-i. Stanislau város Lengyelországban. — Ovánész Stanislávczhi. Szam. Ház. II. köt. 25 l. 3 t. Kihalt család.

Stefánovics: Istvánfi. — Stefánovics János kereskedő (Kraszna). A Gármir, Piros, Roska, Roth, család vezetékeve Stefánovics. L. Ángár, Beteg, Gármir, Istvánfi, Nevelics, Piros, Roska, Roth.

Stirbul. Stirbu, stirbatu (román) csorba, csorba fogú. Stêrbul Chácshádur. Szam. Ker. II. köt. 149 l. — Bogdán Christoph alias Stêrbul. Szam. vár. lev.; összeírás. A

Csonka, Ergêrczhi, Hercz, Retezár, Rusz család vezeték-neve Kristóf. L. Csorba.

Strángá, az Êstrángá rövidebb alakja. — Zádíg Strángái. Szam. H. II. köt. 73 l. 41 t. L. Êstrángá.

Susán (*szuzán*) örmény szó, jelentése: lilium = Zsuzsánna, Fehér; a héberben sosán, susáná; az arabban: szuszen, perzsában: szevszen, tatárban: szuszám. — Susán Donovanák. Szam. Ker. I. köt. 138 l. 1627 t. — Donovanák vor mágánuámp gocshi Susán: Donovanák, kinek vezetékneve Susán. Szam. Ker. I. köt. 33 l. 235 t. E családnév előfordul Keleten is: Nerszesz Susánián. „Árévélkh“ 1887. szept. 21. Kihalt család. L. Chriszdoszdu, Donovanák.

Suska = Susánka, Sáska, Susán. Mánug Suská. Szam. vár. lev.; régi jegyzék. L. Sáska, Susán.

Súlya, a magyar súly szó a harmadik személyű birtokos raggal ragozva. Súlya a Mesko család egyik ágának gúnyneve. L. Mesko.

Sved, az Êsved rövidebb alakja. — Sved Ángszend. Szam. Ker. II. köt. 32 l. L. Êsved.

Szabó, a Kroitor család magyar neve. — Szábov János. Szam. Ker. II. köt. 37 l. Kihalt család. L. Goskár, Kroitor.

Szapanár, a Szappanyos névnek román alakja. — Ászvádúr Szapanár Nyegruczê. Szam. keresk. társ. iratai közt. L. Szappanyos, Szábondsi.

Szappanyos, a Szábondsi család magyar neve. — Christoph Szappanyos. Szam. Ház. III. köt. 59 l. 1848. máj. 25. Nyegrucz vagyis Szappanyos Kristóf. Szam. vár. lev. 1827—181 sz. L. Biluska, Fekete, Nyegrucz, Szábondsi.

Szábel. Säbel német szó: kard szablya. Szábel vértanú jún. 17. Annak a rendnek, mely „fegyvervivő, kardhordozó“ nevet viselt („Ordo Ensiferorum“) Erdélyben is volt háza. E családnév előfordul Keleten is: Hovszep Szêrovián (szur örmény szó: kard). „Árévélkh“ 1888 ápr. 17. 1276 sz. L. Kardos, Sárbej.

Szábondsi: Szappanyos. A szappan szó nem csak az európai nyelvekben, hanem számos ázsiai nyelvben is fel-találtatik, u. m. latinul sapo; görögül sápon; németül

Seife; perzsa-arabul és törökül sabun; törökül szabundsu (ebből lett a szabondsi); örményül nem szávaun, mint Magy. ny. szót. V. k. 1057 lapja mondja, hanem ádsár; e hazarész örményei inkább a „szabun“-t használják; hindu nyelven szábon, szávin; mongolul szabong. — Edelbej Márdirosz Szabondsi: Szappanyos-Márton Albert. Szam. Ker. II. köt. 10 l. 120 t. E családnév előfordul Keleten is: Hágop Ádsárján. „Árévelkh“ 1887. ápr. 23. 979 sz. L. Biluska, Fekete, Márdirosz, Nyegrucz, Szappanyos.

Szácha, örmény tájszó, jelentése: tengelicz. Szácha más névvel Gergely András. Szam. vár. lev. 1808—382 sz. — Andreas Gergely alias Szácha. Szam. vár. lev. 1809—486 sz. E család vezetékneve Gergely. — A Szácha gúnynev II. József császár idejében, ki mindent németesített, Stiglitz-re fordított: Andreas Stiglitz seu Szácha. Szam. vár. lev. 1789—331 sz. — Dzerig Száchá-ján. Szam. H. II. köt. 20 l. 430 t. — Gregorius Szácha alias Dzerig. Szam. vár. lev.; összeírás. Csérpér (Σερπερ, Σουρπερ): vizet hozó, aquae portator, törökül szaká (egy jelentésű a Tolokán-nal). A nép a szaká-ból csinált száchá-t. Tolokán és Száchá egy család. L. Dzerig, Gergely, Márne, Tolokán.

Szähág: Izsák. Uszep Szähágján. Szam. Ker. II. köt. 1 l. L. Száva, Szêhág.

Szähágdsi. Szäh'-athdse török szó: órás, örményül zsámákordz. Szähátldsi Gárábéd. Szam. H. II. köt. 49 l. 30 t. Hazánkban kihalt e család; de Keleten még előfordul e családnév: Hovágim Zsámákordzján. „Árévelkh“ 1887. ápr. 7. 968 sz. — Háruthiun Szähátldseán. „Árévelkh“ 1887. máj. 18. 1000 sz.

Szájéká. Szá'-ika arab szó: szén, parázs. — Chácshig Szájéká. Szam. Ker. II. köt. 744 l. 36 t. A Tűzes család arab neve. A Szájéká családnév most nincs használatban. Szájko János. Szam. vár. lev. 1822. — Zsájko János. Szam. vár. lev. 1828. — Szájéká Ohánnesz. Szam. keresk. társ. iratai közt. — Szájta János ugyanott. L. Tűzes.

Száko = Izsák, olaszul Isaaco. Ohánnesz Szákoján. Szam. Ker. II. köt. 785 l. 128 t. Száko-in vèrtin Chácsh-

erészê, vor mágánuámp Álács: Izsák fia Chácsherész, kinek vezetékneve Álács. Szam. H. I. köt. 8 l. 61 t. — Száko, vor mágánuámp gocshi Pát: Száko, ki vezetéknevvel Pátnak (Rázt) nevezetik. Szam. Ker. I. köt. 33 l. 235 t. L. Álács, Izsák, Pát, Rác. Száhág, Szêhág.

Szákszon, a Sachsen (Szászország) megváltoztatott alakja. — Szákszon-i Márdirosz. Szam. H. II. köt. 194 l. 27 t. E család nem Szászországból jött, hanem Beregszászról Szamosújvárra. Ez a családnév, ebben az alakban, most nincs használatban. L. Szász.

Szákulá (սաղուլա) örmény szó: erszény-alakú főveg, kámzsa, csuklya, latinul: sacculus, cucullus. — Melikh tusztêr Hágopi Szákuláin: Szákuia-Hágop leánya, Regina. Szam. Ker. I. köt. 2 l. A Szákulá család vezetékneve Hágop (Jakab). A Szákulá családnév most nincs használatban. L. Hágop, Szákulá (Szekulá).

Szálási. Szálár (սալար) örmény szó: vezér, főnök; a perzsában: álár, szálár. Csobán szálári: nyájór. A Sved család perzsa neve. — Szálasi (helyesen: Szállás-i) Ferencz (Parajd). L. Durák.

Számká erdélyi örmény tájszó: rossz betegség, nyavalyatörés, convulsio. Kihalt család.

Számtartó (magyar szó) az Ángszend (Máxim) család egyik ágának magyarosított neve. Egy, Szamosújvártt 1797. nov. 17-én kelt örmény kötelezvényben ez olvasható: Jész Thorosz Ángszendi Számtártêvi: Ên Számtartó-Ángszend Tódor. És ugyanaz 1783. nov. 1-én így írta nevét: Jész Thorosz Ángszendi Czêvâdzéghian: Ên Czêvâdzég-Ândszen Tódor. E szerint a Számtartó család vezetékneve Czêvâdzég (Theodorovics). L. Ángszend, Burgya, Czêvâdzég, Máxim, Theodorovics.

Szánám. Salamon = Sálámán; az utolsó szótagban az *m* és *n* felcserélésével: Szálánám és végre a *li* kihagyásával: Szánám. (Salamon héber szó: békéltető, tökéletes). Ángszend Szálamáni. Szam. vár. lev.; régi összeírás. — Chácsbig Száláni. Szam. vár. lev. 1787. — Szánám Minász. Szam. Ker. II. köt. 88 l. Kihalt család.

Szárêsztá. Szárosztá lengyel-ruthen szó (sarosta) jelentése: czêhmester. Ághácshá szárêsztán szurugdsoczê,

Chácsádur Kákiczê: Kákicz Chácsádur úr, a tímárok ezéhlestere. Szam. Ker. II. köt. 115 l. 1445 t. — Nigolê Szárêsztán: Szárêsztá Miklós. Szam. vár. lev. 1740. Szárêszta Mánug. Szam. Ker. I. köt. 89 l. 872 t. A szárêsztá szó — mint családnév — most nincs használatban.

Szárkisz = Sergius. Szárkisz Anikó. Szam. vár. lev. 1846. E családnév előfordul Keleten is: Szárkiszján. „Arévélkh“ 1886. jún. 14 722 sz. E családnév most nincs használatban.

Szárókán (Szárúkán, Száruchán). Korbul Clemens pap, Szam. Ker. 1779. II. köt. 511 l. 81 t. alatt így írja: Szárókány Emanuel. A szam. vár. levéltárban, régi jegyzék: Szárogán; 1759-ben Sároگان; 1761-ben Szorokán; 1764-ben: Martinus Szarochán. Sárabcháné perzsa szó: borseprű, bormérő, borház. (Az örmény néha felcseréli az sz-t az s-sel, sz = s.) Szárochán Ovánnesz. Szam. H. II. köt. 83 l. 102 t. — Mánug Száruchán. Szam. H. II. köt. 701 l. 51 t. — Távit Száruchánján. Szam. H. II. köt. 18 l. 409 t. E családnév előfordul Keleten is. Egy kerület Kis Ázsiában, melyben Smyrna is fekszik, szintén Szárokán nevet visel. Sárókán Márton. Szam. keresk. társ. iratai közt. Dávid László alias Szarúkán. Szam. vár. lev. 1747. (Helyesen: Szárókán Dávid [fia] László). Szarokány Dávid örményül így írta nevét *Տարոկան Սարկան*: Távitth Szêrin. Szam. vár. lev. 1801. A Szarokán család vezetékneve Szur (Kard). L. Bor, Bocsáneci, Kardos, Szábel.

Szász. A Gámenczi család azon ága, mely Beregszászról jött Szamosújvárra, nevezetett Szász nak ([Bereg]-szász). Szász-Gámenczi Domokos. Szam. vár. lev. 1853. — Máriám Nikulá-in Szász-in tuszdêr: Mária, Szász Miklós leánya. Szam. H. II. köt. 501 l. 12 t. — Stephanus Szász. Szam. Ház. III. köt. 60 l. Édes nővére (Lengyel Jánosné unokanénem) Szam. Ház. III. köt. 58. lapján így: „Bêczás“ Mária. A Gámenczi-Szász család még Bêczás nevet is visel, ezt is a Beregszászból (Be(reg)szász = Beszász, Beczás) csinálták. Ezt a hibás elnevezést: Szász alias Mitko Bogdán“ (Szam. vár. lev. 1814.) így kell kiigazi-

tani: Szász-Gámenczi Mihály fia Bogdán. L. Bêczás, Gámenczi, Kábdebó, Mitko, Szákszon.

Száva. Száva nevű örmény család nem jött be. A csikszépvizi Izsák család cserélte fel nevét Szávára. — Ohánnesz Bábu gám Szávoján. Csikszépvizi anyakönyv 1787. aug. 26. A Száva család Bábu (= Báb) név alatt jött be; Bábu itt cserélte fel nevét Száva-Izsákra. A Szávák Szêhág-ok (Izsák). L. Báb, Izsák, Száhág, Szávu, Szêhág.

Szávu, a szerb Száva és a román ul határozóból. L. Száva.

Szebeni. Nagy-Szeben szab. kir. város az erdélyi Szászföldnek fővárosa. Itt lakott a Fark család egyik ága, mely e város nevére Szebeni nevet kapott. — Veronica Fark alias Szebeni. Csik-Szépvizi Ker. II. köt. 751. L. Fark.

Szêcsovczhi: Szucsávai. Szucsáva helység Bukovinában. Az örmény Szucsávát Szêcsov-nak (Szocsov) mondja. Donig Szêcsovczhi. Szam. Ker. II. köt. 665 l. 43 t. Szocsovczhi Biáthá. Erzs. Ker. I. köt. 148 l. A Biáthá család Szucsávából jött be. Kihalt család. L. Biáthá.

Szefer arab szó: ütközet, csata; szeferli, szeferdsi (török szavak): katona, harcos. — Szefer Lukács. Szam. vár. lev. 1773. — Szefer másként Barchodár József. Szam. vár. lev. 1809—751 sz. E családnév előfordul Keleten is: Szimeon jébiszgobosz Szeferján. „Árévelkh“ 1886. okt. 18. 826 sz. L. Ásta, Barchodár, Dsigár, Dzurkhithján, Katona, Kátán, Osztian, Zászlófi, Zilifdár oghlu.

Szeferovics: Szeferfi. — Dominik Szeferovicsján. Szam. Ház. III. köt. 5 l.

Szêhág = Izsák. Szêhág, vor máganuámp Chevulencz: Szêhág vezetékneve Chevul. Szam. Ker. I. köt. 1 l. 1 t. 1721. — Szêhág vor máganuámp gocshi Nêvêlics: Szêhág, ki vezetéknevével Nevelicsnek neveztetik. Szam. Ker. I. köt. 33 l. 234 t. — Chácshádur Szêhág, máganuámp Kolczátá: Szêhág Chácshádur vezetéknevével Kolczátá. Szam. Ker. I. köt. 44 l. 364 t. A Chevul-ok = Nevelics-ek (Kolczáták, Szêhág-ok). L. Bogdán, Bundá, Burádá (Burgyá), Chevul, Gárdsthév, Izsák, Kasza (Khosza, Koszá), Kopár, Nevelics, Polyák, Száva.

Székucz: Izsákoeska, kis Izsák, a Száko kicsinyített alakja. Székucz Vártán Ibásfáloven. Szam. Ház. I. köt. 39 l. 353 t. — Ohánnesz Székucz-i. Szam. Ker. II. köt. 386 l. 141 t. — Mánug Székuczján. Szam. H. II. köt. 290 l. 139 t. L. Gághszako, Issekutz, Szákó.

Szekula, a Szakulá másik alakja. — Szekula Zachariás Gyergyó-Szt-Miklóson. L. Szakulá.

Szenkovics = Simkovics (Ládai). — Ászvádur Szênkovicsján. Szam. Ház. II. köt. 25 l. 3 t. Donig Szêngovics-i. Szam. ker. társ. iratai közt. (Szëndug örmény szó: láda = Ládai). Ászvádur Szênkovics-i Hánákeszi ginn: Hánákesz (kopasz) Szenkovics Ászvádur neje. Szam. Ker. II. köt. 376 l. L. Hánákesz, Krikor, Ládai, Simko, Simkovics.

Szentpéteri. Uzdi-Szent-Péter falú Kolozsmegyében; ide ment Erzsébetvárosról egy Lázár nevű család lakozni, mely a falú nevéből Szentpéteri-nek neveztetett. Ibásfálovi Szênpiteri Ovánesz: Erzsébetvárosi Szentpéteri János. Szam. Ház. II. köt. 56 l. 6 t. — Rebi Szentpéteri. Szam. Ker. IV. köt. 88 l. nov. 21. 1831. — Chácshádur Gházári (*Չապարի*) Szênpetrián: Szentpéteri-Lázár Kristóf. Erzs. Ker. II. köt. 37 l. 45 t. A Szentpéteri család vezetékeve Lázár. — Vártán Gházári Bor-i Szênpetrián: Szentpéteri-Bor-Lázár Vártán. Erzs. Ker. II. köt. 83 l. 11 t. A Szentpéteri (= Lázár) család egyik ága Bor nevet is visel. L. Bor, Flukusz, Kinovián, Lázár.

Szépvízi. Szépviz a négy örmény telepítvény egyike, falú Csikmegyében. Szépvízi Rozalia. Szam. vár. lev. 1801—84 l. sz. — Máriám Uszepi Szipvizczhu: Szépvízi József Mária. Szam. Ház. III. köt. 7 l. E kihalt család vezetékeve József. L. Szipkizczhi.

Szen, perzsa szó: szent. — Ovánesz Szen. Szam. Ker. II. köt. 19 l. 200 t. — Márdirosz Szen-i: Szen-nek fia (Szentes) Márton. Szam. Ker. II. köt. 351 l. 143 t. Kihalt család. L. Szfënt.

Szêráczhi: Szêrából való, Szêrái. Szerá helység. Gyergyó-Szent-Miklóson Szêrádzin. Kihalt család.

Szêrêkucz. Sêrácuț román szó: szegény. Szêrêkucz, a héber Michael — mely szegénységet is jelent — román fordítása. E család örmény neve Unájn (*ունայն*), törökül:

fukáre, arabul: fukará. V. ö. a magyar fukar szóval. — Chácshig Szêrêkucz-i Vártán-i: Szêrêkucz-Vártán Kristóf. Kihalt család. Erzsébetvároson Szêrêkucz = Tompos.

Szfênt. Sfânt román szó: szent. — Szfênt Thorosz. Szam. Ker. II. köt. 111. 130 t. Szfênta görögben *Ἱεσορομος* = Jeromos (szent név). L. Êszfênt, Szen, Szent

Szibinczhi = Szebeni. Kirkor Szibinczhi. Szam. H. II. köt. 7 l. 145 t. L. Fark, Szebeni.

Szilágián: Szilágyból való, Szilágyi. Ohánnesz Szilágián. Szam. H. II. köt. 313 l. 48 t. L. Szilágy-Similovczhi.

Szilágy-Similovczhi Szárkisz Jursáh: Szilágy-Somlyói Jursa Sergius. Szam. Ker. II. köt. 335 l. 107 t. Kihalt család. L. Szilágián.

Sziláthár perzsa szó: fegyverviselő, harczos, katona. E családnév most nincs használatban. L. Katona, Szefer, Zilihdár.

Sziliusczhi: Szőlősi. Nagy-Szőlős Ugocsamegyében. — Chácshig Sziliusczhi: Szőlősi Kristóf. Szam. Ker. II. köt. 139 l. 52 t. — Chácshig Kirkori Popovicsján Sziliusi Ugocsá vármegyéjén: Szőlősi Popovics Gergely fia Kristóf Ugocsamegyéből. Szam. Ház. II. köt. 122 l. 6 t. A Sziliusczhi (Szőlősi) családnév most nincs használatban. L. Popovics.

Szilizdráczhi: szilistriai. Szilisztria város Bulgáriában (?). — Szephán Szilizdráczhi Ergêrczhin. Szam. Ker. 1771 év. A Szilizdráczhi családnév most nincs használatban. L. Ergêrczhi.

Szimáon (Simáon, Simávon) = Simon. Simávon mágnauámp Tumul: Simon, vezetékneve Tumul. Szam. Ker. I. köt. 3 l. 1714. aug. 21. Szimáon alias Fáraon Simon. Szam. vár. lev. 1852. L. Dregán, Fáraó, Simávon, Tumul.

Szipkizczhi = Szépvízi. Chácshig Szipkizczhi. Szam. H. II. köt. 243 l. 10 t. L. Szépvízi.

Szjév (*shu*, az irodalmi nyelvben: *shuc*) örmény szó, jelentése fekete = Mauritius. Chácshig Szévján. Szam. Ker. II. köt. 547 l. E családnév előfordul Keleten is: Szévián Szêrábion. „Mászisz“ 1879 nov. 11. 2462 sz. Igy is: Boghosz Eszmerján (eszmer arab szó: feketés) „Arévélkh“ 1886 júl. 26. 757 sz. — Ázárig Káráján

(kára török-tatár szó: fekete) „Árévelkh“ 1887 máj. 12. 995 sz. Constantinus Porphyrogenetánál: Sabartoi (Fekete-fiak; az örmény szévorfik görögös alakja. Itt megjegyzem, hogy Biborban született Kostántin tudott örményül, neje örmény nő volt: a társ-császárnak, az örmény Románosz Lekápiteosz leánya volt). L. Áffumi, Fekete, Nyegrucz.

Szjévucz, az örmény szjév szóból a román ucz kicsinyítő képzővel alkotott családrév. Erzsébetvároson Szjévucz = Kozocsa. Szjévucz a Kozocsa család vezetékeve. — Gregorius Szévutz. Szam. vár. lev. 1806—882 sz. („Erzsébetvárosi polgár.“) L. Kozocsa.

Szjévmítko: Fekete-Mihály. Vártán Chácshigin Szévmítkoin vêtin: Vártán, Szévmítko Kristóf fia. Szam. H. II. köt. 277 l. 48 t. — Kaptam két esetet, midőn a szév (szjév) hibásan „szent“-nek van írva: Lazarus Szentmítko. Szam. vár. lev. 1826—719 sz. — Szévmítko Lázár alias Fekete. Szam. vár. lev. 1825—348 sz. — Azt a Szjévmítkot, ki nevét örményül így írta: Jész Chácshig Szévmítkoi (*Յէշ Կիւսից Տէւմիտկոյ*), Jakabfy János plebános így nevezte: Chácshig Mítkoi Begidsánján. Szam. vár. lev. 1783 („Crida Christophori Szévmítko“). A Begidsán és Szévmítko egy család. L. Begidsán, Fekete, Nyegrucz, Szjév, Szjévucz.

Kisebb közlemények.

Egy trónkövetelő. A Croy francia hercegi család törzsátya, állítólag az Árpádházból származott Márk magyar királyi herceg volt, ki II. András magyar királynak második feleségével nemzett fiától, ki ugyancsak András nevet viselt, ennek Velenczében egy gazdag pátriczius leányával kötött házasságából született. Márk herceg 1266 körül Franciaországba költözött, s feleségül vette a Croy és Arian úrnak egyetlen leányát; maradéka pedig a Croy nemzetség birtokával együtt ennek nevezetét is megtartották. Ezen családból származott a nem régen elhunyt magyar trónigénylő is, ki az emigráció körében bizonyos népszerűséggel dicsekedhetett, s mint az Árpádháznak egy felfedezett ivadéka bár rövid ideig a magyar királyi trón jelöltjeként szerepelt. E történeti kérdés bennünket itt közelebről azon oknál fogva érdekel, a mennyiben

Szalay is említi a magyarok történetéről írt nagy művében, hogy II. András magyar király, (ki a Szentföldre vezetett kereszties hadjárat következtében „Jeruzsálem királya” ezimét nyerte) hasonnevű fiát eljegyezte egyik örmény király leányával — oly feltétel mellett, hogy az örmény király halála után Antiochia fejedelmi széke is a magyar koronára szálljon! Minthogy azonban e tervezett házasság, a közbejött történeti események folytán soha létre nem jött, — jöllehet a két király közt létrejött egyezmény már pápai szentesítést nyert, a két ország és két korona egyesítésének terve abban maradt. Úgy látszik, ily előzmények után került később a nőtlen András herczeg kelet helyett nyugatra, — s vette nőül Velenczében Cumarius Péter pátríczius leányát: Sibillát; kitől Márk herczeg, a korunkbeli magyar trónkövetelő, Croy herczegnek ösátya született. A Croy-család állítólagos árpádházi rokonságának kérdése egyébiránt még ninesen minden kétségen felül helyezve, illetőleg történeti bizonyossággal kimutatva; habár arra mutatni látszik első sorban a család leszármazási táblája, továbbá I. Miksa német-római császárnak 1486. évben kelt diplomája, melyben e szavak olvashatók: „Nobili Carolo de Chymai, ex illustribus de Croy, descendentibus ex vera et legitima progenie seu origine regum Hungariae, — végül azon körülmény, hogy a Croy nemzetség ezimere Magyarország eziméréhez hasonlít. Megjegyezzük még, hogy Chymai herczeg, (a belga külügyminister) mint a fenti adatból következtethető, valószínűleg szintén e francia- magyar- olasz eredetű család ivadéka lehet.

Babylon romjai. A szultán parancsára, mint a Budapesti Hirnap írja, lerombolták a babyloni templomok és paloták romjait, hogy azok köveivel Bagdadban gátat építhessenek a Tigris folyam kiöntései ellen. Lerombolták a régi város maradványait is, melyeket valószínűleg Nebukádnezár (Nabuchodonozor) király előtt még 1200 évvel építettek. Nehezen ment a rombolás, mintha a régi babyloniaiak az örökkévalóságnak építettek volna, olyan erősen tapadnak egymáshoz a kövek. S ime most a hajdani Babylon büszke épületeit Bagdad szépitésére használják föl! Több írással telt, vésett kőlapot is találtak az ásatásoknál; melyeket kibetűzés céljából elküldtek a Boszporusz melletti török fővárosba.

Irodalom és művészet.

A magyar ezimer kettős keresztje. A „Magyarország” 139 száma (máj. 20) ezeket írja: „Az Armenia érdekesen fejtegeti, mint került a kettős kereszt Magyarország ezimérébe. Tudvalevő dolog, hogy a kettős keresztet először II. Endre király használta, így azok a kombinációk, a melyek a Szilveszter pápa adományozta kettős keresztnek, vagy a régi Pannonia jelvényének tartják a ezimer kettős keresztjét, magukat ezáfolják meg. Némelyek a jeruzsálemi

szent-sír jelvényének tartják, a melyet II. Endre a szent-sír-lovagok rendtagja használt először. Ez ellen a kombináció ellen szól az, hogy a szent-sír rendjelvényét egy egyszerű, négy kisebb kereszttel körített kereszt képezi. Temesváry János dr. ezekkel a kombinációkkal ellentétben úgy hiszi, hogy a kettős kereszt az örmény királyok czimeréből került a magyar czimerbe azon a réven, hogy II. Endre harmadszülött fia, András eljegyezte volt II. Leo örmény király leányát Izabellát. Az érdekes feltevést okmányok nem erősítik ugyan meg, azonban érdemes volna, ha a szaktudósok foglalkoznának ezzel a kérdéssel.“

Képes örmény-román naptár 1898-ra. Ezt a hasznos naptárt Pápázián Leont gálaczi örmény pap írta és románra fordította Szérmákásián Lukács jássi-i volt örmény tanító. Már negyedik éve, hogy Pápázián a romaniai örmények számára naptárt ír. Az idej naptár a hirdetésekön kívül 296 lapra terjed. Az egyik oldal örmény és szembe vele a másik román; tehát 148 oldal az örmény rész, és ugyanannyi a román fordítás. Elöl kortani jegyzetek vannak, melyek kiterjeszkednek az örmény történelemre is. A második czikk, melynek czíme: „Tövid tudnivaló az örmény naptárról“ a 28—93 lapig terjed. A harmadik czikk, mely kötött beszédben Árábgr pusztulásáról szól, 50 oldalt foglal magában. Ezen kívül van még néhány szép költemény a műben, melyek közül legszebb „Az örmény nő“ (Hájuhi). A számos képpel illusztrált munka ára (füzött példány) 50 kr., ellenben a vászonba kötött példányt 1 franc és 50 szántimért küldi az író. Czíme: Rev. Leontie Papzian Parochul Bisericei Armene. Galatz (Roumanie).

Közgazdasági élet.

A Székelyföld közgazdasági érdekében Dániel Ernő báró kereskedelemügyi miniszter értekezletre hívta össze azon székelyföldi képviselőket, a kik a múlt évben e tárgyban emlékiratot terjesztettek a kormány elé; továbbá a székely megyék főispánjait és az odavaló kereskedelmi és iparkamarát. Dániel Ernő üdvözlőlvén az értekezlet tagjait, kijelentette, hogy a rendelkezésére álló eszközökkel ezután is minden lehetőet megtesz a székelyföld közgazdasági helyzetének javítására. Ezután Sterényi József osztálytanácsos előadta a javaslatot. Lukács Béla azt szeretné, hogy a vasútakat gyorsabban építsék és ne legyenek elszakítva az államasútaktól. Györffy Gyula csatlakozik Lukács Béla azon véleményéhez, hogy első sorban a Szászrégenig vivő vasutat kell létesíteni. Lukács Béla kedvezményes tarifákat ajánl az új vasútakra és Marosvásárhelyre egy fiókműhely létesítését. A miniszter új tanműhelyek berendezését ígerte. A bányáipar, faipar és háziipar fejlesztését szintén elsőrangú érdekek gyanánt hangoztatták az értekezlet tagjai. . .

Mi ujság az örmény világban?

Mechithár kétszázados emlékünnepe. A Velence mellett elterülő gyönyörű San-Lazaro-sziget, mely a mechitháristák tulajdonát képezi, május hó 10-én a szerzet nagynevű alapítójának: Mechithár abbás papsága- és munkásságának kétszázéves emlékünnepepét ülte. Az örmény nemzet újabbkori történetében igen jelentékeny helyet foglal el Mechithár, ki a népes mechithárista-kongregációnak vetette meg alapját. Európában örmény szerzetet alapítani, mely örmény irodalmi központtá lett, mely 200 évig nemcsak élt és folyton erősödött, hanem még hozzá hasonló hatalmas szülöttel is dicsekedhetik (bécsi mechitháristák), oly tény, mely arról tesz fényes tanúságot, hogy Mechithár nemcsak alapítani, hanem nélkülözhetlen intézményének állandóságát is tudott adni... San-Lazaro vendégházába fejedelmek, uralkodók jegyzik be fényes neveiket. Margeretha, az olasz királyné gyakran ellátogat e páratlan szép szigetre, hogy ott az Ur oltára előtt adjon hálát térdén állva Istennek a vett jótéteményekért...

Uj segély az örmények számára. Tefrans, Ván város (Török-Örményország) franczia ügynöke, az „Oeuvre d'Orient“ szerkesztőjéhez, Sarmetan atyához intézett levelében már másodízben írja le Török-Örményország jelenlegi helyzetét. Tefrans, ki 22.000 franc-ot gyűjtött a nyomorban szynylődő örmények számára, gyűjtésével Jércság és Gárákeontáz falu lakosain akar segíteni. Az elsőnek 694 és a másodiknak 1112 lakosa van. 1896 június havában Jércszág falu lakói közül 300-at öltek meg (100 a nő nemhez tartozott, ellenben 200 férfi volt); a második faluból ötvenet öltek, de ötven házat egészen felégették és 150-et félig elpusztítottak. Azonban azon három hónap alatt, míg a mondott két falu életben maradt, de elmenekült lakói házaiktól távol voltak, a kurdok gyakran ellátogattak e két faluba, hogy elpusztítsák azt is, mit a tűz megkímélt: butort, ajtót, ablakot; elvitték 13.000 darab marhát, juhot, ökröt, tehenet, bivalt. — Minden családnak kellett adni vetőmagot, két ökröt, ekét és más eszközöket; ezekre 440 franc kell; miért a 22000 franc-ból csak ötven családot lehetett felsegélteni. — Mihelyt Sarmetan atya, Tefrans gyűjtését kezéhez vette, azt azonnal kiosztotta a mondott két falu lakosai között. De hogy a kurdok vagy törökök az örményektől az ökröket vagy butorokat el ne vehessék, a franczia ügynök a helyi hatóság előtt kijelentette, hogy mindaz, mit az örmények között kiosztott, sajátját képezi és az örmények neki napi bérért dolgoznak...

Felelős szerkesztő és kiadó tulajdonos: **SZONGOTT KRISTÓF.**

Szamosújvárt, Todorán Endre „Aurora“ könyvnyomdája.

Hazai krónika.

Bánffy Dezső báró miniszterelnöknek május hó 3-án adott fényes estélyére a következő örmények voltak hivatalosak: Lukács László, Dániel Ernő báró, Karátsonyi Jenő gróf, Lukács Béla, Molnár Antal, Polyák Béla, Buzát Ferencz. — Ugyancsak a miniszterelnök és neje által május hó 18-án adott ebédre meg volt hívva Lukács Antal főrendiházi tag.

Gróf Majláth püspök Erzsébetvároson. Az erdélyi róm. kath. püspök május hó 16-án érkezett Marosvásárhelyről Erzsébetvárosra. A vasúti indoháznál Trajánovics János polgármester fogadta szép beszéddel a püspököt, ki szívélyes szavakkal mondott köszönetet valamint a polgármesternek. úgy a város végén felállított díszkapu alatt dr. Issekutz Győző főgondnok által tartott remek beszédért és a lelkes fogadtatásért. Innen mennyezet alatt az örmény kath. egyház főtéri templomába ment. A templomban díszes közönség és a kerületi papság, melynek élén Ávedik Lukács főesperes állott, várta az egyháznagyot. Az esperes, üdvözlés után, átnyujtotta a templom kulcsait. Ezután az énekkar „Ecce Sacerdos“-a következett, mely után a püspök rövid beszédben fejtette ki idejövetelének célját. Majd kiosztotta itteni hívei között a Rómából hozott pápai áldást. Ezután szállására: Ávedik főesperes lakására tért vissza, hol a hatóságok és testületek tisztelgését s a világi előljáróságok látogatásait fogadta. A tisztelgők sorát Ávedik Lukács főesperes vezetése alatt a kerületi papság nyitotta meg; tisztelgtek még az örmény kath., a róm. kath., gör. kath. egyházak, az ev. reformátusok és az ágostai hely. hitvallásuak; Erzsébetváros képviselőtestülete Trajánovics polgármester vezetése mellett, a kir. törvényték élén Vén András elnökkel, az állami gymnasium igazgatósága. Délután több látogatást tett a püspök; 5 órakor a leányiskolában szini és zenei előadás volt a püspök tiszteletére, ki a bérálás szentségét máj. hó 17-én osztotta ki. . .

Salzbauer János dr. nyug. gymn. tanár és kegyesrendi áldozárnak, ki lapunk számára is dolgozott, temetése máj. hó 18-án délelőtt 11 órakor ment végbe — Kolozsvárrt.

Kolozsvárrt a felsőbb leányiskola önképzőköre május 18-án tartotta meg évzáró ünnepélyét. A növendékek kardala után Dobál Margit IV. oszt. növendék „olvasta fel ügyesen kidolgozott titkári jelentését, melyben részletesen számolt be a szorgalmas kör működéséről.“

Előléptetések. Örnagygyá léptettetett elő: Dondon Olivér; elsőosztályú századossá: Issekutz Antal; másodosztályú századossá: Lengyel Gyula; főhadnagygyá: Gyertyánffy Ferencz. Dr. Ember József a honvédelmi miniszterium VII. honvédkerületi parancsnokság hadbiztossági osztályában — hadbiztossá léptettetett elő.

Kitüntetés. A király dr. Kövér Kálmán budapesti gyermekorvosnak ezen minőségében sok éven át kifejtett buzgó és önzetlen működése elismerésül a királyi tanácsosi czímet díjmentesen adományozta.

Szamosújvári Híradó.

— Forinyák Gyula altábornagy, József főherceg adlatusa május havában városunkban járt, hol a honvéd-huszárok felett csapatszemlét tartott.

— A Salamon-templom restaurálási munkálatai serényen folynak. A kőmíves belül a falakat mind levakarta. A padozat szép műlapokkal csinosan már le van rakva. És itt elismeréssel kell megemlékezni a jónevű Pollák Samu kolozsvári cementgyárosról, ki a munkát nemesak méltányos árban vállalta fel, hanem annak véghezviteléhez leggyakorlottabb munkavezetőjét: a becsületes, értelmes Ellinger Józsefet küldötte el. Pollák munkájával Szamosújvárt mindenki meg van elégedve. Azonban az érdem jókora részre ügyes, alkalmas, előzékeny, eszes megbizottjára: Gál Ernőre hárul; mert ez a derék férfiú járt el hozzánk és kötötte meg a czég nevében az ügyleteket... A karzatra vezető feljáratot, mely kívül disztelenkedett, leszedette gondos plebánosunk — és belül alkalmazandó vas-csigalépcsőt rendelt. Az új oltárok egyes részleteit itt helyben már aranyozzák az Altenbuchner czég (Budapest) ügyes munkásai... A gyűjtés még nincs befejezve; mert még többfelére van szükség. De reméljük, hogy az adakozó hivek buzgósága összehozza a még hiányzó összeget...

— A helybeli államgymnasium VIII. osztályának növendékei május hó 8-án az osztályvizsgát és 16-án az érettségi írásbeli dolgozatokat kezdték el. És így Isten segítségével városi képviselőnk előrelátó, gondos, gyümölcsöző határozata a magas kormány bőkezű hozzájárulásával, életre hívta azt a magasztos, városfentartó eszményt, mely után vágyva vágyódtak apáink is. Repes a szívünk az örömtől, midőn tollunk e három szót veti papírra: „Első érettségi vizsgálat.“ Éppen az érettségi írásbeli vizsgálatról jövök; azért ezt az ünnepélyes perczet imára fordítom. Elmém, szívem, buzgó imában Isten trónjához emelkedik fel és kéri a Mindenhatót, hogy tartsa meg még sokáig életben érdemes közoktatásügyi miniszterünket, tankerületünk derék főigazgatóját, országgyűlési képviselőnkét és városunk képviselőtestületét, hogy még sok ideig gyönyörködhessenek maradandó, fényes alkotásukban: állami főgymnasiumunkban!

— A jó Isten már gondoskodik a Salamon-templom ékeségéről is! Perint Kristófné Kiss Anna, ez a vallásos, buzgó asszony nemesak megvette az első oltártakaró csinos anyagát, hanem szorgalmasan saját kezüleg már varrja is azt. E követésreméltó szép tett nem szorul dicséretre.

— A májusi füzet megjelenése óta a Salamon-templom javára szerkesztőségünkhez a következő pénz-adományok küldettek be: Fáraó Simon csikszépvízi örmény kath. plebános 35 frt, ifj. Duha Bálint gyógyszerész (Temesvár) 2 frt és dr. Goposa László (Budapest) 1 frt.